

СТАНОВИЩЕ

от чл.-кор. проф. Елка Бакалова, доктор на изкуствознанието

по конкурса

за заемане на академичната длъжност

професор

по специалността Изкуствознание и изобразителни изкуства (украса на ръкописната книга), професионално направление 8.1., обявен от Института за изследване на изкуствата при БАН (ДВ бр. 79 от 07.10.2016)

с единствен кандидат: доц. д-р Елисавета Мусакова

На обявения от Института за изследване на изкуствата при БАН конкурс единствен явил се кандидат е доцент доктор Елисавета Мусакова, чието научно творчество отдавна следя.

За участие в конкурса Елисавета Мусакова е представила 28 научни публикации, които се отнасят към обявената в конкурса научна област, отпечатани в периода от 2002 г. – годината на хабилитирането на автора – до днес. От тях:

а/ една монография: **„Писмо и писачи в българските ръкописи до края на XVII в.”** София: Национална художествена академия, 2014 - 135 с. – ISBN 978-954-2988-29-8.

б/ два описа на ръкописни колекции (издадени в чужбина), в които Мусакова участва с изследвания върху миниатюрите.

в) 24 студии и статии с изследователски характер и една рецензия.

Тук веднага дължа да подчертая, че като обем и качество научната продукция на Елисавета Мусакова далеч надхвърля изискванията за научното звание „професор” и вероятно само високите критерии, които са характерни за самия кандидат, биха могли да обяснят тази закъсняла процедура.

I. Елисавета Мусакова завършва изкуствознание в Националната художествена академия. След това е докторант в за изкуствознание при БАН, където през 1988 успешно защитава докторат на тема *Промени в семантиката на някои мотиви в изкуството на Първата българска държава: преход от езичество към християнство*. След това работи известно време в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев”, както и в Института за изкуствознание. През 1996 г. постъпва в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, където до средата на 2015 ръководи като главен архивист отдел *Ръкописи и старопечатни книги*.

Специализирала е в редица престижни европейски центрове: Изследователски център „Алети“ към Папския институт за Изтока в Рим; Централноевропейския университет в Будапеща; Университета на Източна Англия – програма за подкрепа на музейните дейности, финансирана от фондация “Пол Гети”; Баварска национална библиотека, Мюнхен и др. Успоредно с основната си изследователска дейност Елисавета Мусакова е изнасяла лекционни курсове в Централно-европейския университет в Будапеща, Нов български университет и Софийския университет. От няколко години до днес води курс в Националната художествена академия за студентите от специалност „Изкуствознание”.

II. Елисавета Мусакова е широко известна – и у нас, и в чужбина, - като един от най-сериозните специалисти, изследващи средновековната славянска ръкописна книга, като освен кодикология и палеография специално внимание отделя на украсата на ръкописната книга и проблема за съотношението „слово-образ”. Нейната интензивна и плодотворна научна дейност е посветена най-вече на публикуването, атрибуцията, интерпретацията и реинтерпретацията, анализа и т.н. на важни паметници на средновековната литература. Тя е успяла да си изгради блестяща научна репутация както у нас, така и в чужбина, за което свидетелствуват не само публикациите ѝ, но и участието ѝ в отговорни международни форуми, сборници, периодика, както и списъкът на цитиранията на нейните трудове.

III. Монографията, студиите и статиите на Елисавета Мусакова я очертават като автор безспорно много активен и отзивчив към актуални проблеми в онази сфера на културата, която е основен обект на нейните научни изследвания. Главното, което характеризира според нас кандидатката, е преди всичко задълбоченото познаване на византийската и цялостната старобългарска култура, както и на съвременните методи за тяхното изследване. За нея е характерна респектиращата зоркост на издирвач, внимателно стъпващ по вече губещите се последни дири на явлението. Няма публикация на Елисавета Мусакова, която да не носи новости и като фактология, и като интерпретация. Събраният, анализиран, систематизиран и публикуван от Елисавета Мусакова материал е сигурна основа за работата на всеки специалист в областта култура. Иначе казано, нейните трудове са ценни и за хуманитаристиката като цяло.

IV. Дължа да отбележа, че предизвикателствата при изучаването на средновековни ръкописи са много и от най-различен характер. Преди всичко това е необходимостта да се борави свободно с огромен изворов материал, най-вече от богослужебен, агиографски, омилетичен, литургичен жанр, както разбира се и с

огромна база научна литература. А това е по силите на изключително стеснен кръг от специалисти, готови да посрещат и предизвикателството от работата с анонимни и трудно разпознаваеми текстове, което допълнително изисква търпение и интуиция. Елисавета Мусакова еднакво успешно си справя с всички предизвикателства. В трудовете ѝ намираме както ценни обобщаващи изследвания (като, например, **„Българската ръкописна книга през XIII в.“** (2009 г., № 18 в списъка) или **„Глаголическите старобългарски ръкописи от X и XI век: състояние на проучванията“** (2015 г., № 23 в списъка), така и задълбочени изследвания на даден паметник, или на фрагмент от него (като, например, **„Графическата сегментация на текста в Асеманиевото евангелие“** (2008 г., № 22 в списъка) и др.

V. Значимостта на приносите на Елисавета Мусакова се определя от новата информация, прецизността и изчерпателността на анализа, от съвременните изследователски методи и широкия обхват на проблематиката. Подходът на Елисавета Мусакова в някои случаи ни доближава до реконструкцията на културната ситуация, в която са били създадени изследваните явления. Такъв е, например, случаят с изследванията на Елисавета Мусакова върху Псалтира (Песнивеца) на цар Иван Александър. По принцип тя отделя особено внимание на илюстрираните евангелия и псалтири. Но за Песнивеца на цар Иван Александър от 1337 г. са отпечатани три текста. Те разглеждат създаването на кодекса в контекста на славянската и византийската традиция, както и неговите кодикологични особености. Но в представената за този конкурс студия, озаглавена **„The Psalter of King John Alexander in its Slavonic and Byzantine Context“** (2012, №8 в списъка) тя разглежда особеностите на ръкописа като резултат от специфичните обстоятелства в българската държава по времето на цар Иван Александър, идеите на неговото обкръжение, взаимоотношенията с Византия и дори развитието на исихазма в българското общество и т.н. Подобна културологична реконструкция на достатъчно сложен идеологически контекст е изключително актуална за съвременната хуманитаристика, дава много интересни резултати и поради това е особено ценна.

VI. Много от публикациите на Елисавета Мусакова означават (вж. приложения списък на трудовете) задълбочено вглеждане в проблематиката на редица недостатъчно изследвани явления на средновековната култура, или на такива, които остават дискуссионни. Безспорни са нейните приноси за изясняване на тяхната стойност като културни феномени. Такава е, например, студията **«The Menologion of Basil II – A Hypothesis Raised and Rejected.»** (2009 г., № 25 в списъка), в която Мусакова добавя

свои аргументи към тезата за оригиналността на илюстрациите в този забележителен паметник на византийската богослужебна литература, който остава „уникален образец на разкоша в императорския двор, каквито са Свитькът на Исус Навин и Парижкият псалтир”¹.

VII. Сред най-новите трудове на доц. Елисавета Мусакова се откроява значително монографията “Писмо и писачи в българските ръкописи до края на XVII в.” (2014). Този труд е продължение на многогодишните занимания на авторката и е уникален в съвременната ни хуманитаристика. Ето как се оценява той от младата генерация специалисти в областта: „Добре известно е, че научните занимания на Е. Мусакова са съсредоточени основно върху проучването на нашето книжовно културно наследство. Още с първите си прояви на това изследователско поле тя задава високи критерии за своята работа и впоследствие стриктно се придържа към тях. Силно развитото ѝ чувство за самокритичност става основна причина за дълго отлаганата стъпка към завършването на нейния първи монографичен труд, който за щастие отскоро е вече факт. Вложената енергия и положените от нея във времето усилия обаче са подобаващо онагледени чрез респектиращ на брой публикации в областта на украсата на южнославянските и византийските ръкописи, както и на славянската палеография и кодикология. Днес тя е един от малцината толкова комплексно теоретически и практически подготвени специалисти у нас в сферата, както и добре познато и уважавано име зад граница.”²

. **Заклучение. Изхождайки от обективните изисквания,** предявявани към кандидатите за научното звание професор в рамките на обявената в конкурса научна специалност, намирам, че Елисавета Мусакова не само напълно отговаря на тези изисквания, но със своята квалификация и научни приноси определено издига авторитета на нашата хуманитаристика.

Поради всичко това, предлагам на почитаемо жури да избере доцент доктор Елисавета Мусакова за професор.

София, 05.03.2017

Автор на становището:

Чл.-кор. Проф. Елка Бакалова,

¹ Е. Moussakova. The Menologion of Basil II – A Hypothesis Raised and Rejected. – В: Хризограф: вып. 3. Москва 2009, 75.

² Н. Петкова. Калейдоскоп от интереси. Елисавета Мусакова на 60 години. – Проблеми на изкуството, 2, 2016, 54.

доктор на изкуствознанието